

Out of Art – actuele outsider art/contemporary outsider art

Verbeke Foundation, Kemzeke, België

Samen met zijn vrouw Carla, bouwde Geert Verbeke (1953) zijn transport- en overslagbedrijf om tot een 'kunstsite' voor hedendaagse kunst. Zonder enige vorm van subsidie realiseerden zij de Verbeke Foundation. Sinds 2007 komen jaarlijks circa 17.000 bezoekers van heinde en verre naar het Oost-Vlaamse Kemzeke. Niet alleen voor de bijzondere locatie maar ook voor de kunst die hier op unieke wijze wordt gepresenteerd. Verslag van een winters bezoek aan de heringerichte loodsen op het uitgestrekte terrein van de Verbeke Foundation.

Ontmoeting

Het is ijsig koud en ik laat mijn jas voorlopig aan. Het museum is vandaag niet open voor publiek. Enkele jongeren proberen onder luid gelach met verfrommelde kranten een houtkachel aan te steken, midden in het restaurant. Een man met een dikke trui en een grote bos grijs haar loopt met een fles butagas onder zijn arm. Het is Geert Verbeke, oprichter van de Verbeke Foundation. Na het aansteken van de terrasverwarming beginnen we ons gesprek. Geert Verbeke blijkt een vriendelijke en meeslepende verteller. Hij runt dit kunstbedrijf samen met zijn vrouw, twee vaste medewerkers en enkele vrijwilligers. Jarenlang werkten zij met veel plezier in hun eigen transportbedrijf Vegetra. Maar omdat Geert fysieke klachten kreeg, besloten zij het bedrijf te verkopen. In zijn vrije tijd verzamelde hij altijd al collages en assemblages. Langzamerhand ontstond de wens om zijn collectie voor een groter publiek toegankelijk te maken. Het voormalig transport-bedrijf bleek de gedroomde locatie.

Het terrein

In drie jaar tijd maakten zij het 12 hectare grote buitengebied en de 20.000 vierkante meter overdekte ruimten beschikbaar voor zoals zij het zelf noemen, 'een plek in beweging'. Het echtpaar heeft het uitdrukkelijk niet over een museum. Geert Verbeke noemt zichzelf een anarchist, probeert zelfvoorzienend te zijn en weigert consequent alle subsidies. "Kijk maar eens naar de over-gesubsidieerde musea. Het geld gaat voornamelijk op aan lonen, een logge administratie en reizen. De kunstenaar komt op de laatste plaats. Bovendien is zijn werk tentoongesteld tussen vier steriele muren. En heb je enig idee hoeveel manuren er gaan zitten in het aanvragen van subsidie?"

Verbeke is trots op zijn cultureel ondernemerschap en de bijbehorende onafhankelijkheid. De kunstenaars en de kunstwerken komen op de eerste plaats. Hij ondersteunt beginnende kunstenaars en ontplooit nevenactiviteiten als bedrijfsevenementen, personeelsfeesten en beurzen om het bedrijf te financieren. Voor de echte liefhebber is er zelfs een Bed & Breakfast met de mogelijkheid tot overnachting in de CasAnus 2007, een object in de vorm van de menselijke darm van Joep van Lieshout (1963) of in de Campingflat van Kevin van Braak (1975). Elke verdieping van deze flat beschikt over een tentje en een haardvuur. Beide kunstwerken staan uitnodigend te wachten in het landschap.

Verbeke leidt rond. Het terrein is overdonderend. Het is zo uitgestrekt dat je onmogelijk alles op één dag kunt bekijken. Herhalingsbezoek is dan ook een must. De grote loodsen en kassen zijn efficiënt ingericht als expositieruimten. Een riviertje doorsnijdt het landschap en er is een grote vijver en een bijenkas. Allemaal te bezoeken en de moeite waard. Alleen al voor de sfeer. Een zwarte bosrand begrenst het terrein. Kippen lopen achteloos te pikken in de harde grond. Overal zijn monumentale kunstobjecten te zien. Het transporteren van het zware materiaal zal voor Verbeke met zijn transportachtergrond vast geen moeilijkheden opgeleverd hebben.

De collectie

Een loods is speciaal ingericht om een deel van de collectie permanent tentoon te stellen. Verbeke begon zijn verzameling in 1989. Met ruim tweeduizend stuks is het inmiddels uitgegroeid tot een van de grootste collecties collages en assemblages in Europa. Dat collagekunst soms neerbuigend wordt afgedaan als 'knutselkunst' deert hem niet. In 1990 kocht hij zijn eerste collage, een werk uit 1953 van Jean Jacques Gaillard (1890-1976). Zijn verzameling behelst objecten van voornamelijk Belgische kunstenaars uit de twintigste eeuw. Het omvat avant-garde meesterwerken uit de jaren twintig, maar ook veel werk uit de bloeiperiode van de collagekunst, zo rond de jaren vijftig tot zeventig. Paul Joostens (1889-1960), Henri Van Straten (1892-1944), Michel Seuphor (1901-1999), Marcel-Louis Bagniet (1896-1995) zijn slechts enkele vertegenwoordigers. Ook werk van dichters en kunstcritici zoals Hugo Claus (1929-2008) en Louis Paul Boon (1912-1979), ontbreekt niet. Het is dan ook niet verwonderlijk dat internationale musea graag grasduinen in deze indrukwekkende en omvangrijke collectie. Aan het Museum van Boekarest, het Centre Georges Pompidou en het Louvre in Parijs en het nieuwe Musée des Beaux-Arts te Mons werden al bruiklenen ter beschikking gesteld.

In een lange gang zijn verschillende objecten samengebracht onder de noemer Archive for the Future. Het is een project van de outsider Jacobus Kloppenburg (1930). Zijn werk werd jarenlang opgeslagen in containers en in 2008, na veel juridisch getouwtrek, bijna volledig vernietigd door de gemeente Amsterdam. Slechts een klein gedeelte is bewaard gebleven en wordt hier tentoongesteld.

In de expositieruimtes is zowel hedendaagse kunst als moderne kunst te bewonderen. Zo zien we een van de kenmerkende strandbeesten van Theo Jansen (1948), volledig vervaardigd uit pvc pijpjes en een beschilderde container van Keith Haring (1958-1990). De Ghanese doodskisten in de vorm van dieren zijn inmiddels van hun functie ontdaan en dragen nu het predicaat volkskunst.

Verbeke is niet gespecialiseerd in Outsider Art, maar deze kunst maakt wel deel uit van zijn collectie. In 2009 wijdde hij zelfs een speciale tentoonstelling aan deze kunstvorm onder de titel 'Backyard Genius; Outsider Art'. In samenwerking met de Stichting Collectie de Stadshof werden ruim honderd collages, assemblages en apparaten tentoongesteld van bekende outsiders als Willem van Genk (1927-2005), Chris Hippkis (1964), Gerard van Lankveld (1947) en vele anderen. Ook al gaat zijn aandacht niet direct uit naar Outsider Art, misschien kunnen we hem zelf wel de outsider onder de museumdirecteuren noemen? "Dat zou kunnen", glimlacht hij.

Tijdelijke werkplekken

Verbeke wil een podium bieden aan zowel beginnende als gevestigde kunstenaars. Naast de mogelijkheid tot exposeren biedt hij hen tijdelijke atelierruimte. Ze kunnen hier werken, eten en overnachten. "Op die manier creëer je groei en beweging op je werkplek." Een van de gevestigde kunstenaars die hij bewondert is Jan Fabre (1958). De installatie Ik spuw op mijn graf, een hommage aan de kunstzinnige Fransman Boris Vian (1920-1959), bestaat uit honderden (graf)stenen met op een aantal daarvan de naam van een insect. Geboorte- en sterftedata verwijzen naar dichters en filosofen die Fabre bewondert. Hun namen zijn te vinden op een muur.

Elders kleit een jonge kunstenaar geconcentreerd aan een sculptuur. Ze heeft haar tentje bij zich en verblijft hier enige tijd. Verbeke wijst op een levend kunstwerk in wording, The Cosmopolitan Chicken van Koen van Mechelen (1965). Zo op het oog lijkt het een gewoon kippenhok met levende kippen, maar niets is minder waar. Elke kip heeft meegedaan aan een kruisings-project. De Mechelse Koekoek, Redcap, Uilebaard, Mechelse Bresse, Mechelse Dresdner zijn allemaal opgetekend. "Hier wordt niet gestreefd naar raszuiverheid, maar zijn de kippen ijzersterk geworden door de genenvermenging. De kunstenaar toont hier de noodzaak van de multiculturele samenleving aan."

Natuur en kunst

Het valt op: kunstenaars die natuurlijke processen en biotechnologie met elkaar verbinden zijn hier sterk vertegenwoordigd. Neem bijvoorbeeld die petunia in de terracottabloempot waarvan de plant geïnjecteerd is met een gen van de kunstenaar. Een dubbelzijdig glazen schilderij bevat bloed. Het toont aan dat bloed verandert van kleur en substantie al naar gelang de omgevingstemperatuur hoger of lager is. Dat kunst en natuur onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, is ook goed te zien in het werk van Martin uit den Boogaard (1944). Hij ontdekte in zijn laboratoriumatelier dat de elektrische impulsen uit dood organisch materiaal te vertalen zijn naar een computerscherm. Ik kijk nieuwsgierig naar het ontbindingsproces van een inktvislijkje en volg de bijbehorende digitale geluiden en bewegingen op het scherm. Verbeke kocht van deze kunstenaar het werk De verborgen werkelijkheid. Delen van een geslachte koe worden in een installatie van negen glazen kubussen geëxposeerd. Een verwijzing naar Damien Hirst (1944) is snel gemaakt, maar Verbeke vertelt dat Uit den Boogaard al in 1990 zijn eerste dode koe in glazen stolpen plaatste. Volgens diens filosofie is materie voortdurend in beweging, zowel in levende als in dode wezens. Alle stoffen ondergaan onophoudelijk chemische reacties met elkaar, zodat ze blijven veranderen. Dit gebeurt in alle organismen, dus het maken van een wezenlijk onderscheid tussen leven en dood is eigenlijk onmogelijk geworden. Zo bezien bestaat er in principe geen verschil tussen het een of het ander. "Mijn vrouw moest er wel even aan wennen toen ik de dode koe aankocht. Maar ach, na een tijdje was ze er aan gewend". Dit is iets dat ik me goed kan voorstellen. Op de een of andere manier trekt het aan om naar het ontbindingsproces te kijken maar tegelijkertijd stoot het af. Een interessant verschijnsel.

In de serres waarin bomen en sierplanten worden gekweekt staat het vol met kunstwerken. Het zonlicht in de kas werpt een rode gloed en geeft wat warmte aan deze koude dag. Hier is het goed bivakkeren en dat is ook wel te zien aan de vele tentjes die er staan. Verbeke krijgt een dringend telefoontje en moet weg. Ik neem afscheid van een ondernemend man die zijn passie voor de kunst op unieke wijze deelt. Een ding is zeker, als ik hier nog eens terugkeer staan er weer andere tentjes met andere kunstenaars. Zo blijven zij in de voortdurende beweging die zo noodzakelijk is voor het scheppen van nieuwe objecten en gedachten. Een betere infrastructuur dan die van de Verbeke Foundation kunnen zij zich daarbij niet wensen.

Tekst: Phia Verstraete

www.verbekefoundation.com

